

به نام خدا

دانش آموزان خلاق در کلاس درس

مؤلف :

هدی ایزدبخش

انتشارات بامن

(با همکاری سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: ایزدبخش، هدی، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور: دانش آموزان خلاق در کلاس درس / مولف هدی ایزدبخش .
مشخصات نشر: بامن، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۰۰-۳۷-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص ۱۴۴-۱۴۱.
موضوع: دانش آموزان - خلاقیت - کلاس درس
رده بندی کنگره: GN۴۶۵
رده بندی دیویی: ۳۰۶/۴۹۸
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۶۴۷۰۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: دانش آموزان خلاق در کلاس درس
مولف: هدی ایزدبخش
ناشر: انتشارات بامن
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۳۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۸۳۰۰-۳۷-۵
تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

۹	..... مقدمه
۱۳	..... تدریس و خلاقیت
۱۳	..... یک الگوی عمومی
۱۴	..... خلاقیت معلم
۱۶	..... نوع فعالیتهای ابتکاری
۱۷	..... ابتکار عمل
۱۸	..... استمرار فعالیت ها
۱۸	..... انواع ارزشیابی
۱۹	..... ارزشیابی تشخیصی
۱۹	..... ارزشیابی تکوینی
۱۹	..... ارزشیابی تراکمی
۲۰	..... مهارت های ضروری تدریس و ایجاد خلاقیت
۲۰	..... لازمه آموختن مهارت های تدریس
۲۰	..... مبانی تدریس خلاق
۲۰	..... ۱- مهارت فن بیان
۲۱	..... ۲- مهارت زبان بدن
۲۲	..... ۳- مهارت صبر و حوصله
۲۲	..... ۴- مهارت تفکر صحیح
۲۳	..... ۵- خلاقیت
۲۳	..... ۶- مهارت توانایی برقراری ارتباط
۲۴	..... ۷- مهارت اعتماد به نفس
۲۴	..... ۸- مدیریت تعارض
۲۴	..... ۹- مهارت همدردی
۲۵	..... ۱۰- مهارت شناخت دانش آموزان
۲۶	..... تفاوت های روانی و جسمانی دانش آموزان
۲۸	..... تفاوت های فردی در قالب تفاوت های جسمانی دانش آموزان
۲۹	..... ۱۱- سازماندهی

- ۱۲- آشنایی با فناوری جدید..... ۲۹
- ۱۳- یادگیری مداوم..... ۳۰
- ۱۴- انطباق پذیری..... ۳۰
- راهبردهای جذب دانش آموزان..... ۳۱
- از فناوری استفاده کنید..... ۳۱
- یادگیری را به دنیای واقعی متصل کنید..... ۳۲
- از کار گروهی و همکاری استفاده کنید..... ۳۲
- به دانش آموزان حق انتخاب دهید..... ۳۳
- از دانش آموزان سوال بپرسید..... ۳۳
- روابط قوی با دانش آموزان برقرار کنید..... ۳۳
- تدریس اثر بخش به چه معناست؟..... ۳۴
- مولفه های تدریس اثربخش..... ۳۵
- ۱- مهارت های حرفه ای تدریس..... ۳۶
- ۲- مهارت های ارتباطی..... ۳۶
- ۳- مهارت های ارزشیابی..... ۳۶
- ۴- ویژگی های فردی..... ۳۷
- شرایط یک تدریس اثر بخش..... ۳۷
- راهبردهای تجویزی تدریس اثربخش..... ۳۷
- راهبردهای تدریس عبارتند از:..... ۳۸
- اصول تدریس خلاق..... ۴۴
- ۱- اصول ارائه:..... ۴۴
- ۲- اصول تمرین..... ۴۵
- ۳- اصول بازخورد:..... ۴۷
- راهکارهای کاربردی..... ۴۸
- ۱- آمادگی کامل..... ۴۸
- ۲- داشتن طرح درس..... ۴۸
- ۳- استفاده از شیوه های مناسب تدریس..... ۴۹
- ۴- مشارکت دانش آموزان در فرایند یادگیری..... ۴۹
- ۵- نظارت مداوم بر کلاس..... ۵۰
- ۶- تسلط بر مطالب تدریس..... ۵۰
- ۷- استفاده بهینه از وقت..... ۵۰
- ۸- استفاده از رسانه های کمک آموزشی..... ۵۰
- ۹- به کار گرفتن حواس و مهارت ها و توانایی های مختلف یادگیرنده گان..... ۵۱
- ۱۰- تناسب با شرایط و امکانات محیط و حداکثر استفاده از آن..... ۵۱
- ۱۱- تناسب با رشد شخصیت و بهداشت روانی یادگیرندگان..... ۵۲

۵۲	۱۲- کاربردهای ارزشیابی تحصیلی، یادگیری و ارزیابی آن
۵۳	۱۳- توانایی جذب دانش آموز
۵۳	۱۴- پرورش مهارت های فکری
۵۴	۱۵- آموزش روش تهیه گزارش خلاقانه
۵۴	پیشنهادهای لازم برای معلمان
۵۶	عوامل موثر بر تدریس خلاق
۵۶	ویژگی های مقدمه
۵۷	مراجعه به درس قبلی
۵۷	موضوع درس
۵۷	روش تدریس
۵۸	پرسش و پاسخ
۶۰	نظم و انضباط
۶۱	وضعیت کلاس درس
۶۱	وسایل کمک آموزشی
۶۲	خلاصه درس
۶۲	کاربرد آموخته ها
۶۳	آمادگی قبلی
۶۴	شخصیت معلم و دانش آموزان خلاق
۶۶	انواع الگوهای تدریس
۶۷	الگوی تدریس مبتنی بر نظریه ی فراشناخت
۶۷	هدف
۶۸	مراحل اجرای الگو
۶۸	مرحله نخست: آماده سازی
۶۸	مرحله دوم: نظم دهی
۶۸	مرحله سوم: ارزشیابی
۶۹	هدف
۶۹	مراحل اجرای الگو
۶۹	۱- ارائه:
۶۹	۲- عرضه مطلب درسی:
۷۰	۳- استحکام ساخت شناختی
۷۲	مراحل اجرای الگو
۷۲	مرحله ی نخست: آماده کردن گروه
۷۲	مرحله ی دوم: انتخاب شرکت کنندگان بازی نقش

مرحله سوم: صحنه آرایی	۷۲
مرحله چهارم: آماده کردن تماشاگران	۷۳
مرحله ی پنجم: اجرای بازی	۷۳
مرحله ی ششم: بحث و ارزش یابی	۷۳
مرحله ی هفتم: اجرای دوباره ی بازی نقش	۷۳
مرحله ی هشتم: بحث و ارزشیابی	۷۳
مرحله ی نهم: تعمیم و ارایه تجارب به موقعیت ها و اشخاص دیگر	۷۳
هدف	۷۴
مراحل اجرای الگو	۷۴
۱-مواجه کردن فراگیران بامسئله	۷۴
۲-گردآوری اطلاعات	۷۵
۳- سازماندهی اطلاعات	۷۵
۴- بررسی شیوه ی عمل در جریان کاوشگری	۷۶
مرحله اول: درگیر شدن	۷۷
مرحله دوم : تحقیق	۷۸
مرحله سوم: توصیف	۷۸
مرحله چهارم: شرح و بسط	۷۸
مرحله پنجم: ارزشیابی	۷۹
۱- .....ارتباط برقرار کردن:	۸۰
۲-جربه کردن:	۸۰
۳-به کارگرفتن:	۸۰
۴-به اشتراک گذاشتن:	۸۱
۵-انتقال به موقعیت جدید:	۸۱
نکات اجرایی در روش پرسش و پاسخ	۸۲
الف- پرسش های تمرکزدهنده:	۸۲
ب- پرسش های مربوط به شمارش و اندازه گیری:	۸۲
پ- پرسش های مقایسه ای:	۸۲
ت- پرسش های فعالیت پذیر:	۸۲
کاربرد الگوها و مدیریت کلاس	۸۴
عناصر مؤثر بر مدیریت کلاس	۸۴
راهبردهای مدیریت کلاس	۸۵
۱ راهبردهای ارتباطی	۸۶
۲-تکنیک ها و راهبرد های آموزشی	۸۶
۲- راهبرد توضیح دادن	۸۷

- ۳- راهبرد جلب مشارکت..... ۱۱۱
- ۴- راهبرد سکوت معلم..... ۱۱۱
- ۵- راهبرد نشاط معلم..... ۱۱۹
- ۶- راهبرد پرسش و پاسخ..... ۱۱۹
- ۷- راهبرد صدای معلم..... ۱۲۰
- ۸- راهبرد استفاده از رسانه..... ۱۲۲
- ۹- راهبرد انتخاب و استفاده الگوهای تدریس..... ۱۲۳
- ۱۰- راهبرد ارائه تکلیف..... ۱۲۳
- ۱۱- راهبرد ارزشیابی..... ۱۲۴
- ۱۲- راهبرد هدایت پژوهشی..... ۱۲۴
- تقسیم بندی روش های تدریس..... ۱۲۵
- روش های تاریخی:..... ۱۲۵
- روش های نوین و فعال:..... ۱۲۵
- اهمیت و مزایای استفاده از روش های نوین تدریس..... ۱۲۶
- انواع روش های نوین تدریس..... ۱۲۷
- الف) روش های فعال تدریس..... ۱۲۷
- روش تدریس ایفای نقش..... ۱۲۷
- مبانی نظری روش فعال تدریس..... ۱۲۸
- ضرورت روش های فعال تدریس..... ۱۲۹
- پیش بایست های روش تدریس فعال..... ۱۳۰
- ب) روش تدریس مساله محور..... ۱۳۰
- روش تدریس بارش فکری (BRAIN STORMING)..... ۱۳۰
- ج) روش های مبتنی بر تکنولوژی..... ۱۳۰
- روش تدریس معکوس..... ۱۳۰
- استفاده از پرینتر سه بعدی در تدریس..... ۱۳۰
- د) روش تدریس شخصی سازی شده..... ۱۳۰
- طرح درس و تدریس..... ۱۳۰
- اهمیت استفاده از طرح درس چیست؟..... ۱۳۰
- مزایای نوشتن طرح درس چیست؟..... ۱۳۱
- برای نوشتن طرح درس به چه نکاتی باید توجه کنیم؟..... ۱۳۲
- نکات مهم در نوشتن طرح درس..... ۱۳۲
- ۱- موضوع یا عنوان درس..... ۱۳۲
- ۲- تعیین و نگارش عناوین فرعی یا رئوس مطالب..... ۱۳۲

۱۱۲	۳-نوشتن هدف کلی درس .....
۱۱۳	۴-نگارش و تنظیم هدف‌های میانی درس .....
۱۱۳	۵-نگارش و تنظیم هدف‌های رفتاری درس .....
۱۱۳	۶-تعیین رفتار ورودی دانش‌آموزان .....
۱۱۴	۷-ارزشیابی تشخیصی .....
۱۱۴	انواع طرح درس .....
۱۱۵	طرح درس سالانه یا ترمی .....
۱۱۵	مزایای استفاده از طرح درس سالانه .....
۱۱۷	نحوه ی نگارش طرح درس سالانه .....
۱۱۸	مراحل نگارش و تنظیم طرح درس روزانه .....
۱۲۰	آمادگی دانش‌آموزان: .....
۱۲۴	فنون تدریس موفق .....
۱۲۶	ویژگی‌های شخصیتی معلم و نقش موثر آن در تدریس .....
۱۲۶	معلم شاگرد نگر .....
۱۲۶	شاگرد نگر فردی و شاگرد نگر جمعی .....
۱۲۷	معلمان درس نگر .....
۱۲۷	درس نگر علمی .....
۱۲۷	درس نگر فلسفی .....
۱۲۸	تاثیر شخصیت علمی معلم بر فرایند تدریس .....
۱۲۹	ارتباط با سایر علوم .....
۱۲۹	شاخص‌های موفق تدریس .....
۱۲۹	- ایجاد انگیزه در آغاز تدریس نسبت به موضوع بحث .....
۱۳۰	- توضیح اصطلاحات کلیدی درس .....
۱۳۰	- استفاده از مثال‌های مناسب .....
۱۳۱	- ارایه چارچوب کلی درس در آغاز تدریس خلاق .....
۱۳۲	- مدیریت و توانایی برقراری نظم در کلاس .....
۱۳۵	- تناسب حجم مطالب ارایه شده با زمان کلاس و ظرفیت دانش‌آموزان .....
۱۳۸	- ارزشیابی از درس قبل .....
۱۳۹	- خلاصه کردن، جمع بندی و نتیجه گیری در پایان درس: .....
۱۴۰	- طرح بحث جلسه آینده و معرفی منابع مطالعاتی .....
۱۴۰	راهبردهای تدریس خلاق .....

مقدمه

امروزه در دنیا یکی از مباحثی که در امر یاددهی - یادگیری به شدت روی آن تاکید می‌شود، یادگیری چگونه «فکر کردن» و چگونه «یاد گرفتن» است، نه «چه یاد گرفتن». گاهی توجه بیش از حد به «چه یاد گرفتن» سبب می‌شود از نظر کمیت مفاهیم زیادی را در ذهن دانش آموزان انباشته کنیم - به آنها ماهی می‌دهیم آن هم به مقدار زیاد که ناچارند مازاد آن را دور بریزند - و توجهی به چگونگی یاد گرفتن آنها و مفید بودن مواد آموخته شده برای زندگی حال و آینده دانش آموزان نداشته باشیم.

در تمام مدارس جهان به کیفیت تدریس و یادگیری توجه زیادی می‌شود همچنین تضمین تدریس اثربخش و نشان دادن این اثربخشی نیز در مدارس و کلاس درس اهمیت زیادی دارد گرچه اصطلاح تدریس در متون علوم تربیتی مفهومی آشنا به نظر می‌رسد، ولی بیشتر معلمان و مجریان برنامه های درسی به ندرت با معنی و ماهیت درست آن آشنایی دارند. برداشت های مختلف معلمان از مفهوم تدریس می‌تواند در نگرش آنان نسبت به یادگیرندگان و نحوه کارکردن با آنها تأثیر مثبت یا منفی بر جای گذارد.

تدریس و یادگیری به عنوان عناصر اصلی و اساسی کلاس درس، ماهیتی پیچیده و ظریف دارند. به همین سبب، کنش معلم در موقعیت های خاص باید بتواند این پیچیدگی ها و ظرافت ها را تحت کنترل درآورد و فرصت های مناسبی برای بهبود و توسعه اقدامات آموزشی خلق کند. بدون شک در دوران معاصر، حرفه ی تدریس یکی از دشوارترین مشاغل محسوب می‌شود. علاوه بر آگاهی از دانش و تخصص، هر مدرسی باید از هنر و تجربه ی تدریس برخوردار باشد. با عنایت به این چگونگی است که در بسیاری از کشورهای دنیا، مدرسان در آغاز کار باید گواهینامه های علمی و معتبری مبنی بر طی موفقیت در زمینه تدریس دارا باشند و پس از آن نیز به طور مداوم از طریق دوره های آموزش ضمن خدمت، توانمندی علمی و عملی خود را بهبود بخشیده و در واقع تدریس اثربخش داشته باشند.

معلمان آگاه همواره برای کیفیت بخشی به اقدامات آموزشی خود به دنبال راهکارهایی تازه و نوآورانه‌اند تا یادگیری دانش‌آموزان را پایدارتر و مؤثرتر کنند. از سوی دیگر، باور داریم که آنچه یادگیری را معنادارتر، مؤثرتر، عمیق‌تر و ماندگارتر می‌کند، محیطی جذاب، دلنشین و پویاست و معلم به‌عنوان اصلی‌ترین عامل تأثیرگذار، در رأس چنین محیطی قرار می‌گیرد. لذا اگر گفته شود کلاس درس، بهترین و مناسب‌ترین جایگاه کسب تجربه فردی و جمعی به شمار می‌آید و تمهید و تدارک فضای کلاس درس از حیث فیزیکی و روانی توسط معلم و به لحاظ اهمیت و ضرورت در اولویت قرار می‌گیرد، سخنی گزاف نیست.

مطالعات متعدد نشان می‌دهند که نظام آموزشی ما باید درصدد اجرای روش‌های تدریس با هدف فعال‌سازی دانش‌آموزان و بهبود یادگیری آنان باشد. در بسیاری از پژوهش‌ها، بررسی روش‌های تدریس فعال و مشارکتی یا مقایسه روش‌های تدریس سنتی و فعال، نشان از ضعف عملکرد آموزش در کلاس‌های درس دارد. متأسفانه روش‌های فعلی ما بیشتر برای انباشتن ذهن دانش‌آموزان از مطالب تکراری و همچنین تقویت «حافظه» تلاش می‌کنند و از هدف اصلی‌شان که «تفکر» است، دور افتاده‌اند. مدت‌هاست در نظام آموزشی ایران، معلمان با تکیه بر روش‌های سنتی و به‌ویژه سخنرانی، شاگردان را به حفظ و تکرار مفاهیم علمی ترغیب می‌کنند لذا کاربرد روش‌های نوین تدریس به جای روش‌های سنتی و معلم‌محور می‌تواند از نظر استفاده بهینه از زمان و ارائه راهکارهای مفید جهت بالا بردن اعتمادبه‌نفس دانش‌آموزان و به دست آوردن ثبات اجتماعی در محیط مدرسه مؤثر باشد. این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که کیفیت تدریس رضایت‌بخش نیست و برنامه‌های تربیت‌معلم باید بسترهای لازم را برای تدریس با کیفیت فراهم کنند. نتایج آزمون‌های تیمز و پرلز نیز حکایت از آن دارند که رتبه ایران پایین‌تر از رتبه متوسط کشورهای جهان است. بر این اساس، در عالم آموزش، معلمان نسبت به آنچه در حال حاضر انجام می‌دهند، نیازمند کنش‌های متفاوتی هستند، بنابراین، تحول، نوآوری و ابتکار عمل باید از مهم‌ترین دغدغه‌های آنان باشد.

بنابراین با توجه به اقتضائات و نیازهای جدید، امروز نظام آموزش و پرورش نیازمند معلمانی است که در مقام هنرمند، کنش زیبایی‌شناسانه را با اقتباس از عالم هنر به منصه ظهور برسانند و همچون هنرمندان، فرایند تدریس را به اثری ماندگار و جاویدان تبدیل کنند معلم کارآمد با مهارت و هنری که در تدریس به کار می برد می تواند موقعیت ناخوشایند و نابسامان و نیز کیفیت نابسنده آموزش را اعتلا بخشد.

تدریس و خلاقیت

برخی تدریس را فعالیتی از سوی آن که محتوایی را می داند برای دارا کردن کسی که فاقد آن محتواست می دانند. و بین تدریس و یادگیری رابطه ضروری قائل نیستند. و همه نقش تدریس را متوجه معلم می کنند و مسئولیت یادگیری را به دانش آموز می سپارد. گروه دیگر مفهوم گسترده تری را دنبال می کنند و تدریس را مانند فروش اجناس می دانند که تا خریدی (یادگیری) نباشد، فروش محقق نمی شود. و بین تدریس و یادگیری رابطه وجودی و ضروری قائل هستند و معتقدند انرژی و مسئولیت اصلی یادگیری متوجه دانش آموز است و برای حرکت قایق انرژی و پارو زدن با دانش آموز است و نقش معلم هدایت این حرکت است. معلم برای یک تدریس خوب، خود از یک طرف باید از نظر جسمی، روحی و روانی و علمی آمادگی داشته باشند و از طرف دیگر مقدمات لازم برای تدریس اثر بخش را با آماده کردن شاگردان و فضای کلاس فراهم کند تا از این طریق کلاس درس به نحو مطلوبی اداره شود. فرایند یاددهی و یادگیری که توسط معلم اجرا می شود بنابراین می توان فعالیت های آموزشی معلم را در قالب طرح الگوی عمومی آموزش در چهار مرحله زیر خلاصه کرد:

فعالیت های پیش از عمل آموزش (تعیین هدف های آموزشی و رفتارهای ورودی و انجام سنجش آغازین).

فعالیت های پیش از عمل آموزش و ضمن آن (توجه به فرایندهای انگیزش و یادگیری).

فعالیت های ضمن عمل آموزش (استفاده از روش های آموزشی مناسب).

فعالیت های ضمن عمل آموزش و پس از آن (سنجش و ارزشیابی از فعالیت های انجام شده).

یک الگوی عمومی

هر معلم از لحظه ای که به فکر آماده شدن برای آموزش یک درس می افتد و شروع به تهیه مقدمات کار می کند، تا زمانی که عملاً در کلاس به تدریس مطالب می پردازد،

سرانجام، وقتی که در پایان کار به ارزشیابی از میزان آموخته‌های دانش‌آموزان خود اقدام می‌کند، فعالیت‌های مختلفی انجام می‌دهد که مراحل کلی آن، الگوی عمومی آموزش نام دارد. الگوی تدریس، چارچوب ویژه‌ای است که عناصر مهم تدریس در درون آن قابل مطالعه است و شناخت و آگاهی از عناصر و عوامل مذکور می‌تواند معلم را در اتخاذ روش‌های مناسب تدریس کمک کند. الگوی عمومی آموزش را می‌توان برای طرح‌ریزی مراحل مختلف فعالیت‌های آموزشی در تمام سطوح تحصیلی، از ابتدایی تا دانشگاه و در همه موضوع‌های درسی، از زبان گرفته تا علوم، هنر، ریاضی و ... به کار بست؛ به همین دلیل این الگو را عمومی نامیده‌اند. انتخاب یک الگوی تدریس، بستگی به نوع آگاهی معلم از فلسفه و نگرش‌های تعلیم و تربیت خواهد داشت تدریس یک فرآیند است و فعالیتی است که در داخل یک الگو صورت می‌پذیرد.

معروف‌ترین الگو برای تدریس، الگوی عمومی تدریس است، این الگو نخستین بار توسط رابرت گلیزر در سال ۱۹۶۱ مطرح شد و بعدها اشخاص دیگری از جمله راجر رابینسون در سال ۱۹۷۱، تغییراتی در آن به وجود آوردند. این الگو در عین سادگی فرایند تدریس را به خوبی توصیف می‌کند و به معلم در سازمان دادن فرایند تدریس کمک می‌کند. الگوی عمومی آموزش، معرف فعالیت‌های اصلی معلم در تدارک و کاربست فعالیت‌های آموزشی است. این الگو شامل چهار مرحله زیر است:

خلاقیت معلم

در این مرحله، معلم ابتدا به تعیین مقاصد درس خود، یعنی هدف‌های آموزشی می‌پردازد و آنها را به‌طور دقیق و روشن، یعنی در قالب عبارات و جملاتی که گویای رفتار قابل مشاهده و قابل اندازه‌گیری یادگیرنده باشد، درمی‌آورد. به این‌گونه بیانات روشن هدف‌های آموزشی، هدف‌های رفتاری می‌گویند. معلم برای اینکه بتواند هدف‌های آموزشی متنوعی برای درس‌های خود تهیه کند، لازم است از طبقه‌بندی هدف‌های آموزشی، که در آنها سطوح مختلف هدف‌های آموزشی و انواع یادگیری معرفی شده‌اند، استفاده کند.